

עניין אישי עם משה פורת (פריש)

בן 89, נשוי לנעמי, אב לארבע בנות, חבר קיבוץ שלוחות. ניצול שואה, איש עדות ועובד סוציאלי

רבקי גולדינגר, ט' בטבת תשפ"א, 24/12/2020

צילום: אביבה בן-חיים גולדברג

התחלה/ נולד בשנת 1931 בהידונש שבהונגריה למשפחה חסידית בת חמישה ילדים, "אני הייתי השלישי".

אבא/ יוסף לוי פריש הי"ד. "יהודי חסידי. לא אשכח איך בגיל שלוש, ביום הראשון לחיידר, אבא הרכיב אותי בהתרגשות על האופניים הגבוהים שלו עד לחיידר. הוא היה אבא אוהב ומסור. אדם עם שכל ישר. כשהיו יוכוחים בין שכנים גויים היו מזמינים אותו להכריע. יהודי מתוק".

אמא/ גיזלה-נעמי זיסל לבית שינדלר הי"ד. "יידישע מאמע. אשת חיל אמיתית. עם אמונה תמימה. כל ימי המלחמה גוננה עלינו כמו לביאה".

הידונש/ בעיר גרו כ-25,000 תושבים, בהם פחות מאלפיים יהודים. "מגיל שלוש החלו הלימודים בחיידר ביידיש. לקהילה היהודית הייתה חצר גדולה ובמרכז בית כנסת, מוסדות הקהילה, תלמוד תורה ובית ספר ממשלתי. בבוקר למדנו בבית הספר הציבורי ובהמשך עד מאוחר בלילה לימודי קודש".

בית/ "ההורים שלי ניהלו שתי חנויות: מכולת ושקי תבואה, ואנחנו עזרנו. בבית הייתה מטפלת גויה שעזרה בניהול הבית. אם שתיתי בלי לברך היא הייתה מיד קופצת: 'מוישה, שהכול'".

געגועים/ "סעודות שבת היו עם מטעמים והרבה זמירות. בליל שבת אחרי הסעודה אמא הייתה מפנה את הדברים מהשולחן והילדים היו מצטופפים סביב אבא, שסיפר לנו סיפורים ביידיש. אלו היו רגעים קסומים".

ארץ הקודש/ "אומנם התפללנו שלוש פעמים ביום 'ותחזינה עינינו', אבל לא דיברנו על ארץ ישראל. פעם, כשהייתי בן עשר, שמעתי בחצי אוזן את אבא שלי מדבר על תוכנית למכור את העסק ולעלות לארץ הקודש, תוכנית שלא יצאה לפועל".

הגרמנים באים/ בכ"ד באדר תש"ד פלש הצבא הגרמני להונגריה. אביו היה בדיוק בחופשה משירותו בפלוגות העבודה, שהיו עבודת כפייה בצבא ההונגרי, לשם נלקח שלוש שנים קודם. "חזרנו מהחדר בשעת ערב. אבא עמד מתוח והתעניין אם ראינו במקרה חיילים גרמנים בדרך. כשסיפרנו לו שנתקלנו בהם בכיכר העיר, פניו קדרו. אנחנו הילדים עדיין לא הבנו את חומרת העניין".

גוזר ובוכה/ "למחרת נכנסו אלינו לחצר קצינים גרמנים במשאיות. אבא הושיב את ארבעת הבנים במהירות על ספסל במטבח ובידיים רועדות גזר לנו את הפאות. 'קינדרערלך', הוא אמר בדמעות, 'עדיף שאני אגזור לכם ולא הם'. זה היה רגע מטלטל".

פרידה מאבא/ כמה שבועות אחר כך האב נדרש לשוב לעבודת הכפייה, שממנה לא שב לעולם. "ליוויו אותו רגלית לתחנת הרכבת. את החיבוק החזק שנתן לי לא אשכח לעולם, מאז לא ראיתי אותו".

בגטו/ הגברים גויסו לעבודות כפייה ובקהילה נותרו רק נשים, ילדים וזקנים, שנדרשו להתרכז בגטו. "אמא הייתה בת 44 עם חמישה ילדים, שהקטן בן שבע. לא ידענו מה יילד יום".

דברצן/ חודש אחר כך גורשו מהעיר בקרונות בקר. "הכניסו אותנו אולי תשעים נפשות בקרון". אחרי כשעתיים נסיעה הגיעו למחנה הכפייה דברצן, בית חרושת ללבנים ששימש כתחנת ריכוז של יהודי האזור בדרך למחנה ההשמדה. "שנו בשטח פתוח, על הארץ, כמו בהמות".

בר מצווה/ יומיים אחרי ההגעה למחנה, בראש חודש תמוז תש"ד, ציין את יום בר המצווה שלו. "באמצע הלילה דוד שלי מעיר אותי ושואל: 'מוישה', אתה יודע שהיום בר המצווה שלך? רוצה להניח תפילין? לרגע היססתי, פחדתי להיתפס. אבל לקחתי את התפילין שהוחבאו וצעדנו בחשיכה מוחלטת למרתף".

מניח בלחש/ "עמדנו בכוח חשוך והנחתי לראשונה בחיי תפילין. לחשתי בפחד ובהתרגשות עצומה: 'אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין', ודוד שלי ענה בשקט 'אמן'. כשחזרנו אמא הוציאה מאחד התרמילים כמה גרגירי ארבעס לציון את החגיגה".

שעה מאושוויץ/ כמה ימים אחרי כן הועלה לרכבת בדרך למחנה ההשמדה. "התנאים בקרון היו אימים. אבל במרחק שעה נסיעה מאושוויץ הסתבר שהפרטיזנים פוצצו את פסי הרכבת. נעצרנו ופתאום הרכבת התחילה לנסוע אחורנית. ניצלנו. אחרי שלושה ימים הגענו למחנה עבודה בווינה".

עבודת כפייה/ "תשעה וחצי חודשים עבדנו בעבודות כפייה. העבודה הפיזית, הרעב הכבד והעייפות היו קשים, אבל ידעתי שאם אני רוצה לחיות אני חייב להמשיך לעבוד. כששמענו מרחוק הדי פיצוצים הגיעו השמועות שכוחות רוסיים ואמריקניים מתקרבים. לא ידענו למה לצפות".

צעדת המוות/ הצבא האדום הלך והתקרב והגרמנים הוציאו את האסירים לצעדת המוות. "בסוף החורף יצאנו למסע, צעדנו 200 קילומטר ברעב ובקור. אסור היה לעצור, אחרת היו יורים בך. אנשים מתו סביבנו כמו זבובים. לא קיבלנו לאכול או לשתות כמעט שום דבר".

נופל וקם/ "הלכנו אמא והאחים צמודים, מנסים לעזור זה לזה. לפתע אני שם לב שקלגס גרמני מסתכל עליי. שנייה אחר כך חטפתי מכה אדירה בראש מקת הרובה שלו. נפלתי מסוחרר לאדמה. ניסיתי לקום ושוב מכה חזקה. שוב נפלתי. ידעתי שאם לא אקום תכף ומיד - אמות, וכאילו רוח נעלמה אחזה בי ועזרה לי להתרומם ולהמשיך הלאה".

מספר אישי/ לאחר שלושה שבועות של מסע בלתי אפשרי הגיעו למחנה מאוטהאוזן. "היינו שברי אדם, רעבים, מותשים וכאובים. עמדנו והחייל הגרמני צרח לכיווני: 'תזכור טוב את המספר 10-80-80. מהיום זהו שמך'. לימים, כשהתגייס לצה"ל הוענק לו מספר צבאי אישי. כשהתבונן בפנקס החוגר גילה לתדהמתו שהמספר הוא 10-80-80. 'זהה בדיוק למספר שהיה לי שם, בתופת. באותו רגע הבנתי שהשואה תלווה אותי כל חיי'".

השחרור/ בכ"ב באייר תש"ה שחרר הצבא האמריקני את המחנה. "שכבתי באפיסת כוחות מוחלטת. פתאום אני שומע רעש גדול ורואה את כולם רצים לשער. טנקים ומשאיות נכנסו למחנה וחילים בכו וזרקו עלינו סוכריות".

לבד בעולם/ "ביום השחרור אמא התמוטטה. כאילו אמרה 'עד עכשיו שמרתי על הגוזלים שלי ויותר אין לי כוח'. אמא שעברה איתנו הכול והייתה איתנו בעבודת הכפייה, ברכבות, בצעדת המוות - הלכה לעולמה כשהיינו כבר חופשיים ונקברה בקבר אחים במחנה. נשארנו ארבעה ילדים לבד בעולם".

התחלה חדשה/ עם השחרור שב לעירו, "עוד קיוויתי שאבא ואחי יחכו לנו בבית. עדיין לא הבנתי את גודל הזוועה". במשך שלוש שנים נדד במחנות העקורים ובקיץ 1948 עלה לישראל בעלייה בלתי לגאלית. הוא עבר שנת הכשרה בכפר הנוער הדתי בכפר חסידים.

הגעתי לגן עדן/ "יום אחד הגיעו שליחים של הקיבוץ הדתי וסיפרו לנו על קיבוץ חדש שמוקם בעמק המעינות והצבא הירדני והעיראקי תוקפים אותו. הם אמרו שצריכים אותנו שם ואנחנו קמנו והלכנו". כך היה ממיסדי קיבוץ שלוחות שבעמק בית שאן, ומאז הוא שם. "התאהבתי במקום, איזה יופי יש כאן, ממש גן עדן".

עסוק בצמיחה מחדש/ "עסקתי במיליון דברים. הרבה שנים עבדתי בחקלאות, בכרם, בגידול עצי פרי. בהמשך למדתי עבודה סוציאלית ופסיכולוגיה והייתי מנהל המחלקה לשירותי רווחה בעמק בית שאן. במקביל לעבודה תמיד הייתי פעיל בבני עקיבא. פתחתי את סניף בני עקיבא הראשון בבית שאן והייתי שליח התנועה בדרום אפריקה".

החצי השני/ בגיל 23, תוך כדי עבודתו בכרם, הכיר את מי שלימים תהפוך לאשתו – טובה-גיטה, ילידת דרום אפריקה ובוגרת בני עקיבא. הם נישאו ולהם ארבע בנות. "היא נפטרה ממחלה. היינו נשואים 38 שנה". כעבור שנה נישא לנעמי, ילידת כפר פינס. "הקב"ה זימן אותנו יחד ואנחנו נשואים כבר 16 שנים".

הנחת/ ארבע בנות. הבת הבכורה פרופ' נעמי פורת, הבת השנייה שלומית ורנר, אחריה בת שבע בן לולו והרביעית יוכבד שגיב. "זכיתי להקים משפחה לתפארת בארץ ישראל, עם נכדים ונינים. אני מודה על כך בכל יום מחדש".

הייתה דממה/ עם עלייתו לארץ קיבל החלטה נחושה להניח את השואה מאחור. "החלטתי לשתוק, לנעול את הסיפור ולא לדבר על מה שעברתי. אפילו הבנות שלי לא שמעו ממני כלום על התופת. התמקדתי בהווה, בעשייה, בעבודה ובגידול הילדים". כך שתק במשך ארבעה עשורים.

מדבר/ לאחר עשרות שנות שתיקה החליט לפתוח את סגור ליבו, "למען הדורות הבאים", כהגדרתו. זאת בעקבות שיחה שהתבקש להעביר לתלמידים בקיבוץ שדה אליהו. "ראיתי כמה הצעירים צמאים לדעת והחלטתי שיותר אני לא שותק". מאז הקדיש ימים וילות להרצאות ולכתיבה, והכול במטרה להנחיל לדורות הבאים את זיכרון השואה. "זו השליחות שלי".

סבא מוישל"ה/ במשך 35 שנה העביר מאות הרצאות לתלמידים ברחבי הארץ. בנוסף לכך ליווה משלחות של נוער, חיילים ומבוגרים לפולין עשרות רבות של פעמים והפך בפי רבים ל"סבא מוישל"ה". "חשוב שסיפורם של ניצולי השואה יישמע ויחקק בדפי ההיסטוריה. הדור הצעיר רוצה לשמוע ומתעניין ואני רואה בכך את תפקיד חיי".

באמונה/ את קורותיו תיעד גם בספר אישי שזכה לשם 'באמונה, בחסד וברחמים' והופץ ביותר מחמשת אלפים עותקים. "הספר עטוף באמונה, כמו חיי". לפני שלוש שנים הדליק משואה ביד ושם בטקס פתיחת יום הזיכרון לשואה ולגבורה.

אם זה לא היה המסלול/ "זכיתי בחיי להיות שותף בהקמת יישוב בארץ ישראל, שעשרות דורות לא העזו אפילו לחלום על זה, ולהקים משפחה נהדרת. אני שמח בחלקי".

ובמגרש הבית:

הבוקר שלי/ "עשרות שנים אני קם בשש לתפילת שחרית. בהמשך, שיעור יומי בגמרא, שיעור בפרשת השבוע ועוד כמה שיעורים. אני כותב, קורא עיתונים ומתכתב עם הנכדים והנינים". לישון הולך באחת עשרה בלילה.

פלייליסט/ "בעיקר מוזיקה חסידית וקלאסית".

השבת שלי/ "יש לנו בשלוחות תפילה יוצאת מן הכלל ובית כנסת יפהפה. אומנם חדר האוכל לא פתוח, אבל אנחנו מקבלים אוכל מבושל וחם הביתה". בסעודת שבת שר ניגונים מבית אבא, ולמרות השנים שחלפו עדיין מתרגש ומתגעגע.

דמות מופת/ הרב אלימלך בר שאול ז"ל. "כשלמדתי בישיבת הקיבוץ הדתי בכרם ביבנה הכרתי אותו. מענטש אמיתי". וגם הרב יהודה עמיטל ז"ל, ראש ישיבת הר עציון. "בוגר מאוטהאוזן. אדם מיוחד במינו".

משאלה/ "מדינת ישראל היא העתיד היחיד שלנו, אין לנו ארץ אחרת. הלואי שנדע להעריך את הנס העצום".

מפחיד אותי/ "הפילוג בעם".

